

LA POESIA DE COSTA I LLOBERA JOVE

La vall, l'arbre, la muntanya

CARLES MIRALLES

A la primavera de Pollença, l'any 1854, naixia Costa i Llobera. El mateix any, a la tardor de Charleville, naixia Arthur Rimbaud. L'any 1891, quan Rimbaud mor, força anys més tard d'haver tingut una relació amorosa amb Verlaine, d'haver passat una temporada a l'infern i d'haver-se dedicat a la venda d'armes, Costa fa poc que ha tornat de Roma, ordenat sacerdot, a Mallorca; deu pensar que ha passat una temporada al cel i deu veure el seu sacerdoti com l'exercici a la terra d'una pàtria celeste; quant a Verlaine, Costa el va llegir després des de la serenor de la seva illa, atent a la sonoritat i perfecció formal de la seva poesia i ben al marge dels costums i mena de vida que pogués tenir

Dos puntals de la formació literària de Costa i de Rimbaud són comuns, encara que hi siguin decisius en moments diversos i sostinguin resultats diferents. Són els romàntics francesos, de Lamartine a Hugo, i la poesia llatina clàssica. La dicció tan justa i la tensió expressiva del francès de Rimbaud deriven del seu domini de la sintaxi i de la mètrica d'una llengua escrita, el llatí, de la seva memòria i de l'extraordinària capacitat de servir-se dels recursos retòrics: de posar-los al servei de la seva escriptura. Deriven de la poesia llatina, doncs, però són possibles per la tradició de la pròpia llengua: per la capacitat del francès, deguda a la seva riquesa, d'adaptar-se a l'ús que en fa Rimbaud. Com si diguéssim que troba la seva llengua en condicions de dir el llatí com ell vol. En Costa la poesia llatina és traducció o adaptació, apropiació per a la consolidació de la tradició poètica –o migrada o desconeguda– de la pròpia llengua. La diferència entre els seus resultats poètics i els de Rimbaud no és una qüestió només de temperament, de mena d'intel·ligència o d'opcions de vida; no és únicament conseqüència de la distància entre la Comuna de París i l'Església de Roma –que ningú no diu que sigui poca ni que no tingui conseqüències– sinó forçament de la tradició de la llengua catalana. Costa coneixia els romàntics francesos i en dominava els recursos, però el francès no era la seva llengua.

En un poema del 1884, *Tenebres*, inclòs a *Poesies* (1885), Costa, pel to i pels versos, que són alexandrins, acredita el

seu coneixement d'Hugo. Aquests alexandrins, d'un poema dedicat a celebrar la llum que lluu en l'obscuritat i la confusió, de guerres i esclavitut, del món contemporani, poden formalment comparar-se amb els d'un poema de Rimbaud, *L'homme juste*, escrit més de deu anys abans, els alexandrins del qual, però, si transparenten amb nitidesa –fraseològicament i rítmica; pel nervi i la cadència– els versos d'Hugo, també mostren el desengany de Rimbaud amb una ironia penetrant, devastadora. La manera com el francès permet a Rimbaud d'instal·lar-se en el seu poema no té res a veure amb la traça i la tècnica de Costa en una llengua que, alhora que li permet transmetre el que vol, és també expressió de la distància que separa el seu poema d'alguns usos, possibles en l'altra tradició, del mateix model.

La poesia de Costa revela el seu àmbit: un marc obligat, dins d'uns límits previs; un espai acceptat d'entrada. En aquells mateixos anys, a la poesia francesa –a Rimbaud,

De la negació i la inversió de la realitat la poesia de Miquel Costa i Llobera en treu també una certa dimensió profètica

EL POETA I ECLESIASTIC MIQUEL COSTA I LLOBERA (POLLENÇA, 1854 - PALMA, 1922)

per exemple– es comença a perfilar, en canvi, un ús del poema mateix per crear-ne l'espai –els límits de cada mot, que només són els altres mots del poema, el sistema que tots plegats formen–; una direcció que explora constantment el que vindrà i no el que s'ha esdevingut o ha estat fet (“*elle sera en avant*”, deia Rimbaud sobre la poesia).

Costa tenia una imatge del món; fins i tot del món literari i intel·lectual: l'any 1880, en una carta al seu amic Rubió i Lluch, parlava de “*la fièvre contractada en la viciada atmósfera de ateneos y academias*”, i la contraposava a “*la salubre soledad de estas montañas*” (vol dir Formentor, que era, tota la península, de la seva família). Havia passat tres cursos a Barcelona (del 1872 al 1875) i dos més a Madrid (fins al 1877); havia viatjat a París, l'estiu del 1878. Tot plegat, però, la ciutat és febre i soroll (“*la veu febrosa, / la remor que s'aixeca de la vila*”) i a la ciutat oposa la muntanya, el camp –amb els únics senyals de civilització que constitueixen el treball del pagès i el

so de les campanes d'una ermita– ja en un poema de *Poesies* que s'intitula precisament *La vall* i que és del 1873. No és que hi hagi d'haver cap relació directa, però aquesta vall “*llunyana, / amagada en lo cor de l'alta serra*”, que, “*tot temps fresca i galana, / coberta de frescor està sa terra*”, pot evocar la prada de l'*Hipòlit* d'Eurípides, expressió de l'anhel de puresa del jove protagonista que renuncia a l'amor, cerca la solitud i en la castedat s'adelta.

EL DALT MILLOR QUE EL BAIX

I si en la poesia de Costa la vall és presentada com l'espai que salva de la ciutat –i, no cal dir-ho, la poesia naturalitzada a la vall (“*l'ànima cansada*” hi cerca “*la poesia amada*”; s'hi sent “*pura / la veu del rossinyol*”)–, així mateix el dalt és sempre preferit al baix. En el cèlebre poema *Lo pi de Formentor* (1875) és explícitament el cel, i no la terra, que dona vida a l'arbre: “*Del llim d'aquesta terra / sa vida no sustenta; / revinclla per les roques sa poderosa rel. / Té pluges, i rosades, i vents i llum ar-*

denta; / i, com un vell profeta, rep vida i s'alimenta / de les amors del cel”. Vida i sentit, perquè és per raó d'aquesta comunicació amb el cel que l'arbre és “*sublim*” i pot esdevenir “*del geni... la viva imatge*”.

D'aquesta manera, de la negació i la inversió de la realitat la poesia de Costa en treu també una certa dimensió profètica. La vall no és el record d'un paradís perdut sinó “*lo viu conhort i l'enyorança*” d'un paradís futur, en la vida actual. I l'arbre, igualment, resulta metàfora de l'ànima “*forta*” que lluita i venç fins a “*reinar sobre l'altura*” i s'alimenta i viu no de “*la terra impura*” sinó “*de cel i de llum pura*”. La negació i la inversió de la realitat no produeixen estampes melancòliques sinó que són presentades com els únics projectes vàlids, mitjançant la poesia, de futur per a l'home. Per a l'home o, més ben dit, per a “*l'ànima aquí*” de cada home, coberta sempre per “*l'espessa nuvolada*”, com diu un altre poema, *Comparança* (1880), també de *Poesies*; ▶▶▶